Altinget: miljø

Den gode danske muld…

4. februar 2015 kl. 3:00 | **9 kommentarer**

DEBAT: Det siges, at strenge miljøkrav betyder, at danske landbrug ikke kan konkurrere med vores nabolande. Det er bare ikke sandt, men en følge af Danmarks naturforhold og vores verdensrekord i at dyrke landskabet, skriver professor Stiig Markager.

Af Stiig Markager
Professor, Aarhus Universitet

'Den gode danske muld' er en fast vending i vores sprog, som dækker over, at vi i årtusinder har været begunstiget med masser af god landbrugsjord. Også vores fælles identitet som 'bønder' udspringer heraf. Desværre skal vi vænne os til, at det ikke længere passer på dagens virkelighed; i hvert fald ikke i samme grad som tidligere.

Traditionelt er der tre forhold, som giver gode forhold for landbrug - og dermed mad på bordet for befolkningen: Landskabet skal være så fladt, at det kan dyrkes. Der skal være en stabil og rigelig nedbør, og jorden skal naturligt indeholde kvælstof og fosfor.

I 1913 opfandt man den proces, som kan binde luftens kvælstof i kunstgødning. Det begyndte man at udnytte i stor stil i 1950'erne. Samtidig begyndte man at importere foderstoffer. Landbrug gik fra at være baseret på lokale naturforhold til at være et 'globaliseret' erhverv. En sideeffekt var, at landbrugets tab af næringsstoffer til omgivelserne blev mangedoblet. For eksempel var landbrugets tab af kvælstof i 1980'erne mindst syv gange højere end omkring år 1900.

Tab af næringsstoffer betyder, at kvælstof og fosfor ender i den omgivende natur og her fuldstændigt ændrer forholdene for planter og dyr. I vandet indebærer det uklart vand, iltsvind, dårligt badevand og færre fisk, men også på land har det en række negative effekter. Disse sammenhænge har været kendt blandt fagfolk siden 1970'erne, og i 1986 fik vi den første vandmiljøplan.

Korn i stedet for oliven

Problemstillingen er på ingen måde kun et dansk fænomen, så lignende regler findes overalt i verden. På EU-plan fik vi EU's vandrammedirektiv i 2000. Det siger – meget forenklet – at der skal være god miljøtilstand i vandmiljøet. En helt afgørende pointe - som ofte overses i debatten – er, at EU's vandrammedirektiv ikke sigter mod samme rammevilkår for landbruget i medlemslandene. Målet er et godt vandmiljø over alt i EU. Det betyder, at dansk landbrug må tilpasse sig naturforholdene i Danmark, på land såvel som i havet, således at vi ikke tilfører mere næring til vandløb, søer og fjorde, end de lokale forhold tillader.

Det er ikke nyt, at landbruget må tilpasse sig naturforholdene - derfor dyrker vi korn og ikke oliven i Danmark. Det nye er, at vi ikke længere kun har de næringsstoffer til rådighed, som jorden naturligt indeholder. Er der for få næringsstoffer, tilfører vi dem kunstigt. Ønsker vi at have flere grise, end vi har foder til, importerer vi det. Det gælder for landbruget i alle lande. Relativt har det ændret dansk landbrugs rammevilkår i negativ retning, fordi rammerne nu ikke kun bestemmes

af jordens naturlige frugtbarhed, men også af hvor mange næringsstoffer det omgivende miljø kan tåle, og her har Danmark problemer af fire årsager. De tre er naturgivne, mens det fjerde vores eget valg.

Naturlige forhold

Når næringsstoffer siver ud af rodzonen i marken, starter en række naturlige processer, som fjerner næringen igen. For kvælstof gælder især, at bakterier kan bruge nitrat i stedet for ilt til ånding. Det betyder, at kvælstoffet vender tilbage til luften og ikke længere er et problem. Jo længere der er fra marken til havet, des mere tid har disse processer til at virke. I Danmark er der højst 52 km fra mark til fjord. I det sydlige Polen er det 2.000 km til Østersøen. Derfor kan en polsk landmand potentielt tillade sig et større kvælstoftab fra sine marker uden at skade havmiljøet.

I Danmark regner det mere, og temperaturen er lavere end i lande som Polen, Tyskland og Frankrig. Det betyder et større nedbørsoverskud. Det giver godt med vand til afgrøderne, men også en større udvaskning af næringsstoffer.

Når næringsstofferne så kommer ud af åmundingen og ender i en dansk fjord, møder de et havmiljø, som er mere sårbart end havmiljøet andre steder. Denne sårbarhed afgøres af to forhold: At vores fjorde har en langsom udveksling af vand med havet udenfor – Limfjorden er for eksempel meget lukket i forhold til Nordsøen – og at danske havområder typisk er lagdelte. Det er lidt teknisk, men betyder, at der ligger et lag af varmt og ikke så salt overfladelag oven på et salt og koldt bundlag. Bundlaget modtager de døde alger fra overfladelaget. Jo mere næring, desto flere alger, som skal bruge ilt, når de rådner. De danske havområders sårbarhed medfører, at Danmark ikke kan tillade sig at udlede så meget næring, som man kan til åbent og mere omrørt hav som for eksempel Den Engelske Kanal.

Et selvskabt problem

Det fjerde forhold er selvskabt. I Danmark er omkring 2/3 af landet under plov. Det er en verdensrekord, som vi deler med Holland, Ukraine og Bangladesh. Gennemsnittet for EU er 25 procent! Vi har valgt at dyrke næsten hele landet. Et valg, som selvfølgelig hænger sammen med, at det kan dyrkes. Men valget betyder, at vi udleder mere næring til havet pr. areal end vores nabolande, som har udyrkede skove og bjerge.

Samlet betyder et naturligt sårbart havmiljø, en meget intensiv dyrkning af landet, et stort nedbørsoverskud og kort vej fra mark til hav, at dansk landbrug skal passe mere på med næringsstoffer end landene omkring os.

Dansk landbrug har formået at halvere tabet af kvælstof siden midt i 1990'erne. Byboerne, som nu renser det fosforholdige spildevand – og betaler vandafledningsafgift for det – har reduceret fosforudledningen med omkring 90 procent. Begge dele er en stor succes og har betydet, at vandmiljøet er meget bedre i dag end for 20 år siden. Samtidig tjener landbruget stadig penge. Ikke så mange, som det potentielt kunne gøre, hvis man kunne bruge den mængde gødning, som er økonomisk optimalt. Men her adskiller landbruget sig jo ikke fra andre erhverv, som også har miljøomkostninger.

Et argument, som fremføres er, at dansk korn indeholder så lidt protein, at man må importere soja fra Sydamerika, hvor dyrkning dermed truer regnskoven. Dermed bliver dansk miljøregulering skyld i, at regnskoven fældes. Det er korrekt, at man må importere soja for at skaffe nok protein til de omkring 20 millioner grise, som årligt produceres, men det viser blot, at man producerer flere grise, end landet kan brødføde, hvis der samtidig skal være et acceptabelt miljø.

De seneste måneder er påstanden om, at Danmark overimplementerer EU's regler blevet gentaget igen og igen. Landmænd melder sig ud af organisationen Landbrug & Fødevarer i protest. Landbrug & Fødevarers nye direktør vil arbejde imod denne overimplementering.

Påstanden er forkert. De næste vandplaner vil reducere den mængde kvælstof, landbruget kan udlede med omkring 30 procent, og sådan må det være, hvis Danmark vil overholde de regler, som vi selv har vedtaget i EU. Vejen frem er ikke 'at sige nej', men at reducere tabet af næringsstoffer til det omgivende miljø. Enten ved at blive dygtigere til at dyrke jorden, indrette landskabet bedre, fx med randzoner, eller ved at mindske det dyrkede areal.

debat@altinget.dk

(Kystdirektoratet)

“ Det er ikke nyt, at landbruget må tilpasse sig naturforholdene - derfor dyrker vi korn og ikke oliven i Danmark.

–
Stiig Markager
Professor